هەرێمی کوردستان – عێراق
وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی
زانکۆی سەلاحەددین - هەولێر
کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی
بەشی باخچەی مندالان
قۆناغی دووەم

دەروونزانی پەروەردەیی

مامۆستای بابەت: نهله نورالدين

ئیمیل:
nahla.mohammad@su.edu.krd

ساڵی خوێندن: 2024 - 2023

پێشەکی لەسەر دەروونزانی پەروەردەیی

- سەرەتای دروست بوونی دەروونزانی بەزانست و جیابوونەوەی لە فەلسەفە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی (1879). وە زانا (**ڤۆنت**) یەکەم تاقیگەی دامەزراند لەشاری (**لاییزگ**) لە ئەڵمانیا ، تیایدا دەستی کرد بە توێژینەوە و لێکۆڵینەوەی دیاردە دەروونیەکان کە گرنگی بە هۆشیاری (الوعي) دا.
- هەروەها زانای ئەمریکی (**ولیەم جیمس**) گرنگی بەلایەنی (عەقلی) مرۆڤ دەدات، بۆ ئەو مەبەستە داوای لە خەڵك دەکرد کە پرۆسە عەقڵیەکانی خۆیان شی بکەنەوە وەك : (**هەست و سۆز وحەزو ئارەزوو و بیرکردنەوەو بیروباوەڕەکان**).
- لەساڵی (1881) زانا (جون واتسن) لەئەمریکا دەستیکرد بە بەرپاکردنی شۆرشێکی نوێ لە دەروونزانیدا، ئەویش بەدامەزراندنی (قوتابخانەی ڕەوشتایەتی) (المدرسة السلوكية) بوو.

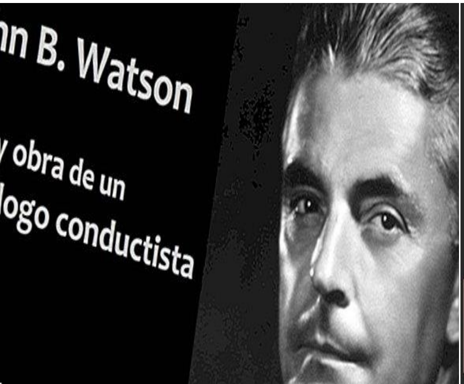

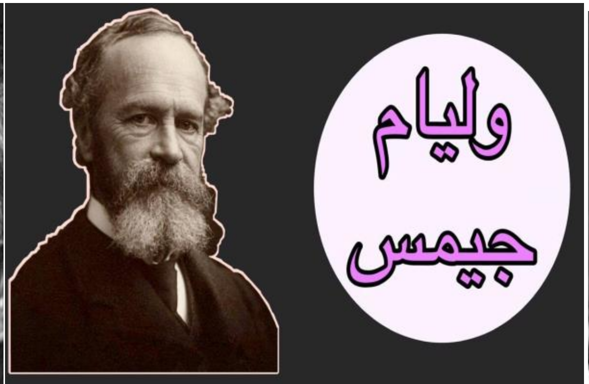

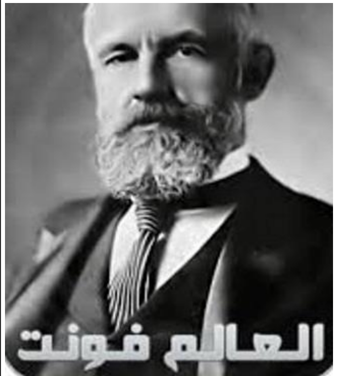

پێشەکی لەسەر دەروونزانی پەروەردەیی

- لەگەڵ نزیك بوونەوەی کۆتایی سەدەی نۆزدە گرنگی دان بە جێ بەجێ کردنی بنەماکانی دەروونزانی دەستی پێ کرد لە بواری پەروەردە.
- دوای ئەوەی بریاردرا لە سالی 1888م کە زانستی دەروونزانی پەروەردەی بابەتێکی پێویستە بۆ ئامادەکردنی مامۆستا لە بواری پەروەردەدا.
- یەکەم کەس کە چەمکی دەروونزانی پەروەردەی بەکارهێنا **زانای ئەمریکی (إدوارد لی ثورندایك).**
- لە سیەکانی سەدەی بیستەم پێشنیازکرا کە دەروونزانی پەروەردەیی ببێتە بەشێکی سەربەخۆ لەبەشەکانی دەروونزانی و لە زانکۆو کۆلیژەکانی پەروەردە بخوێندرێت.

- **پێناسەی دەروونزانی پەروەردەیی :**

1. بوارێکە لە بوارەکانی دەروونزانی لە ڕەفتاری مرۆڤ دەکۆڵێتەوە لە پەروەردە جیاجیاکاندا ، و لە ڕێگەی ئەو لێکۆلینەوانە دەتوانین بنەما وچەمکە سەرەکییەکانی پرۆسەی فێرکردن و فێربوون بزانین.

2. بەشێکە لە بەشە پراکتیکەکانی دەروونزانی ،هەوڵدەدات بارودۆخە جیاجیاکانی ناو قوتابخانە و پۆل شی بکاتەوە و لە ڕووداوەکانی ناو پۆل بکۆڵێتەوە، بۆ ئەوەی زۆرترین زانیاری بە مامۆستا ببەخشێت تا بە باشترین شێوە پرۆسەی فێرکردنی بە سەرکەوتوویی ئە

سوودەکانی دەروونزانی پەروەردەیی بۆ مامۆستا

١.دوورخستنەوەی هەر شتێکی نادروست لە دەوروبەری پرۆسەی فێربوون و فێرکردندا، کە دروست دەبێت لە ڕێگای ووتوویژکردن و لاسايي کردنەوەو فۆلکلۆری پەروەردەیی کە لەناو کۆمەڵگادا باوە. وەهەوڵدەدات کە مامۆستا لێهاتوو بیت لە توێژینەوەی زانستی دروست کە یارمەتیدەدات بۆ تێگەیشتنی دیاردەکان و شیکردنەوەی بە ڕێگایەکی زانست.

٢.سوود وەرگرتن لە چەمك و تیۆرە دەروونیەکان لە بوارەکانی گەشە و پاڵنەرو زیرەکی و یادگە و بیرکردنەوە و چارەسەری گیروگرفتەکاندا، بۆ تێگەیشتنی پرۆسەی فێربوون و فێرکردن وەڕێنماي کردن .

سوودەکانی دەروونزانی پەروەردەیی بۆ مامۆستا

٣.یارمەتیدانی ماموستا بۆ پێشبینی کردنێکی زانستیانەی رەفتاری قوتابی: ئەمەش لە کاتی لێکۆلینەوەی ئەو هۆکارانەی کە پەیوەندی بەسەرکەوتن هەیە لە فێرکردنی قوتابخانەدا ، وە ئەو هۆکارانەش : رێگاکانی وانەووتنەوەیە ، وە هۆیەکانی روونکردنەوە و، کەسایەتی فێرخواز و ، وە ئاستی پێگەیشتن ،و هۆکاری بۆماوەیی ، و بارودۆخی کۆمەڵایەتی.

٤.زانینی پاڵنەرەکانی رەوشتی فێرخوازان لە ژیانی قوتابخانەدا ، وە جۆنیەتی سوود وەرگرتن لە لێکۆلینەوەی ئەم پاڵنەرانە بۆ باشترکردن و وەرگرتنی فێرخواز بۆ فێرکردنی بە حەزوو و ئارەزووو لە جیاتی پەنا بردن بۆ سزادان.

سوودەکانی دەروونزانی پەروەردەیی بۆ مامۆستا

٥.توێژینەوە لەسەر کێشەکانی دەروونی فێرخوازان دەکات وەك ئەوەی کە پەیوەندی بە دواکەوتن لە خوێندنەوە هەیە.

6.لێکۆلینەوەی جیاوازی تاکی (الفروق الفردية) لە نێوان قوتابیاندا وەکو جیاوازی ژینگەیان و بارودۆخی گەشەکردنە کۆمەلایەتی و ئابووری فێرخوازان ، وە کاریگەری ئەم بارودۆخە لەسەر دەستکەوتی خوێندنیان.

مامۆستا بە چەند رۆلیك هەڵدەستیت لە ناو قوتابخانە :

1. مامۆستا وەك شارەزایەکی وانەووتنەوە(المعلم كخبير تدريس):
2. مامۆستا وەك وروژێنەری پاڵنەر بۆ فێربوون (المعلم كمثير للدافعية):
3. مامۆستا وەك كاركێری(المعلم كاداري):
4. مامۆستا وەك سەركردە (المعلم كقائد):
5. مامۆستا وەك رابەر (المعلم كمرشد) :
6. مامۆستا وەك نموونە(المعلم كنموذج):
7. مامۆستا وەك ئەندازیارێکي ژینگەیی (المعلم كمهندس بيئي) :

پرۆسەی فێربوون

- فێربوون چالاکیەکی خوددیە و قوتابی بۆ ئەوەی فێری وەڵامدانەوەی پێویست ببێت و خۆی لەگەڵ ژینگەکەدا بسازێنێ بە ئە نجامی دەگەیەنێت و رۆڵی سەرەکی لە پرۆسەکەدا هەیە .
- رۆڵی پەروەردەو فێرکردنیش ئەوەیە کە هەوڵبدرێت لە رێگەی شێواز و رێگاکانی وانەوتنەوە و پرۆگرام و ئامرازەکانی ترەوە گۆرانکاری لە رەفتاری قوتابی دا بکات .
- فێربوون وەك پرۆسەیەکی عەقلی لە میانەی شوێنەوارەکەیەوە هەست بە روودان و گۆرانکاریەکانی دەکەین.
- کەواتە ئەو گۆڕانکاریە لە کۆتایدا ببێت بە خوویەك و بەشێك لە ڕەفتارو کەسێتی مرۆڤ .

پێناسەی فێربوون

1. بریتیە لە گۆڕانکاری کردن لە ڕەفتار ئەویش لە ڕێگای شارەزایی و ڕاهێنانەوە دەبێت و بەردەوامیش لە خۆ دەگرێت .

واتە تاك لە هەوڵ و كۆششدا دەبێت تا دەگاتە هێنانەدی حەزوو ئارەزوو ئاما نجەكانی .

2. بریتیە لە چاكسازی و باشبوونی بەردەوامی ڕەفتار لەڕێگەی سەرنج دانەوە ئەو چاكسازییە هەستی پێدەكرێت .

3. بریتیە لە هەمووئەو گۆرانكاریەی كەلە ئە نجامی ورووژینەرو چالاكییە جۆرراوجۆرەكانەوە روودەدەن.

پێناسەی فێرکردن

1- بریتیە لە پرۆسەیەکی ڕێك و پێك و بەمەبەست کە بەپێی چەند پلانێك جێبەجێ دەکرێت بۆ بەدیهێنانی گۆڕانکارییەکی شیاوو ویستراو لە ڕەفتاری فێرخوازدا.

2- بریتیە لە چالاکی ڕێك و پێك و پلان داڕێژراو بۆ بەڕێوەبردنی پرۆسەی فێربوون،کە چالاکیەکە لەلایەن مامۆستاوە ئە نجام دەدرێت.

مەرجەکانی فێربوون

1. پێگەیشتن.
2. راهێنان و فێربوون.
3. رێگاکانی وانە گوتنەوەو فێربوون.
4. پاداشت و هاندان و فێربوون .
5. ئامرازو تەکنەلۆژیای روونکردنەوەو فێربوون.
6. پاڵنەرەکانی فێربوون.

مەرجەکانی فێربوون

1- پێگەیشتن:

پێگەیشتن و گەشەکردنی ئەندامەکانی لەش(جەستە) مەرجی سەرەکی فێربوونە ،واتا تاوەکو ئەندامەکان لەلایەنی بایۆلۆژییەوە گەشە نەکەن، ئەوا فێربوون زەحمەت و مەحاڵ دەبێت.

مەرجەکانی فێربوون

- ـ پێگەیشتن هاوبەشە لە نێوان هەموو جۆرە تاکێك بە گشتی، بەڵام جیاوازن لە **فێربوون**. هەموو منداڵانی جیهان بۆ نموونە دەتوانن لە تەمەنێکی دیاریکراودا بە پێ بڕۆن وە لە تەمەنێکی دیاریکراودا یاری بکات ، بەڵام هەموویان وەك یەك فێرنابن.
- گۆڕانکاریی پێگەیشتن لە **بنچینەدا دەگەڕێتەوە بۆ بۆماوە** ، بەڵام گۆڕانکاری فێربوون لە بنچینەدا دەگەڕێتەوە **بۆ ژینگە**.
- فێربوون بە ویست و حەزوو ئارەزووی مرۆڤە و دەسەڵاتی بەسەریاندا هەیە .

مەرجەكانی فێربوون

2-ڕاهێنان و فێربوون :

ڕاهێنان و بە ئاكام گەیاندنی چالاكی جۆراو جۆر هۆكارێكی گرنگە بۆ فێربوون, واتە ئەو كارو چالاكیانەی راهێنانیان لەسەر دەكرێت و چەند جار دووبارە دەكرێنەوە ، ئەوا باشترو زووتر فێریان دەبین لە ئەوانەی كە دووبارە ناكرێنەوەو ڕاهێنانیان لەسەر ناكەین .

1. ڕاهێنان گرنگی هەیە بۆ جێگیركردنی بابەتی فێربوو ، بە دووبارە كردنەوەی خوێندنەوەی هۆنراوەیەك یارمەتی دەدات لەسەر جێگیر كردنی و پێگەیشتی بۆ مانەوە لە بیرەوەریەكا نمان .

2. یارمەتی دەدات لەسەر زیاتر تێگەیشتن وە روونكردنەوەو بیركردنەوە ، دووبارەكردنەوەی لەسەر ژماردن یارمەتی دەدات لەسەر تێگەیشتی پێكهاتەكانی وە پەیوەندی نێوان پێكهاتەكان.

مەرجەکانی فێربوون

3- ڕێگاکانی وانەووتنەوەو فێربوون :

پەیوەندیەکی بەهێز لە نێوان فێربوون و شێوازو ڕێگاکانی وانە گوتنەوەدا هەیە ، واتە هەندێك ڕێگاو شێواز باشترو خێراتر دەبنە هۆی فێربوون و فیرخواز زیاتر سوودیان لێ وەردەگرێ .

هیچ ڕێگاو شێوازێکی وانە ووتنەوە بە تەواوی باش یان خراپ نیە ، بەڵکو هەریەکەیان باشی و خراپی خۆی هەیە ، واتە باشیەکەی ئەوەیە کە بۆ بابەت و قۆناغێك گوونجاوە بەڵام خراپیەکەی ئەوەیە کە بۆ بابەت و قۆناغ و کاتێکی تر گونجاو نیە .

مەرجەکانی فێربوون

4-ئامرازو تەکنەلۆژیای روونکردنەوەو فێربوون؛

بەکارهێنانی کەرەستەو ئامرازەکانی روونکردنەوە (کۆمپیوتەر،کاسێت و سی دی، نەخشە، TV، ... هتد) سوودیان بۆ فێرخواز هەیە و باشتر فێردەبێت لەئەوەی ئەگەر بەکاریان نەهێنێت.

مامۆستا تا دەتوانێت با سوود لە هەستەوەرەکانی فێرخواز وەربگرێت لە رێگەیانەوە زانیاری و شارەزای یەکان بگەیەنێتە مێشکی قوتابی

.

مەرجەکانی فێربوون

5- پاداشت و هاندان و فێربوون؛

پاداشت و هاندان گرنگی خۆیان لە پرۆسەی فێربوون و فێرکردندا هەیە، واتە ئەو فێربوون و رەفتارو چالاکیانەی کە پاداشت دەکرێین،ئەوا زووتر فێریان دەبین و بە ئاسانی دێنەوە یادمان و درەنگ لەبیردەچنەوە و بەئاسانی دووبارە دەبنەوە.

6- پاڵنەرەکان و فێربوون:

هەرکاتێك فێرخواز پاڵنەری بۆ خوێندن هەبوو،وە حەزوو ئارەزووی لەبابەت و خوێندنەکە هەبوو، ئەوا باشتر فێردەبێت ،ئەگەر بەراوورد بکرێت بە فێرخوازێکی تر کە حەزوو ئارەزووی لە خوێندن نیە .

ئەو هۆكارانەی كە كاریگەرییان لەسەر چالاكی فێركردن و فێربووندا هەیە

جیاوازی نێوان فێربوون و فێرکردن

فێرکردن	فێربوون
1- ڕێکخستن و سازاندنی ژینگەی فێربوونە	1- گۆڕانکاری بەردەوامە لەڕەفتاری مرۆڤ
2- ئامرازوو کەرەستەیە بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی فێربوون	2- مەبەست و ئامانجی سەرەکییە لەپرۆسەی پەروەردە
3- تایبەتە بە مامۆستا	3- تایبەتە بە فێرخواز
4- هەندێکجار فێرکردن نابێتە هۆی فێربوون	4- هەندێکجار فێربوون ڕوودەدات بەبێ فێرکردن
5- فێرکردن پێوەرو ئاماژە نیە بۆ کاریگەریی و سەرکەوتنی فێربوون	5- فێربوون پێوەرو نیشانەی سەرکەوتنی پرۆسەی فێرکردنە
6- فێرکردن بریتیە لە پرۆسەی ڕێکخستنی شارەزایی و ڕووداوەکان لە ژینگەی فێربووندا.	6- بریتیە لە پرۆسەی کارلێکردنی مرۆڤ لەگەڵ ڕووداووشارەزایی و ورووژێنەرەکانی ژینگەو جیهانی دەرەوە .
7- کارو چالاکییەکی دەرەکیە لە ژینگەو دەوروبەرەوە بۆ فێرخواز.	7- فێربوون ڕووداوو ڕەفتاری ناوەوەی مرۆڤە و پەیوەستە بە فێرخوازەوە

فاكتەرەكانی فێربوون :

1- پێگەیشتوویی :

واتە سەرجەم ئەو گۆرانكاریانەی كە بەسەر دیاردە جەستەیەكانی تاكەكەسدا دێ مەحكومە بە پلان ریژییەكی جینی بۆ ماوەیی كە فاكتەرە ژینگەیەكان هیچ كاریگەریان بەسەر نیە ، ئاماژەیە تەواوەتی پێگەیشتنی ئەندام و دەزگا جەستەییە هەمەجۆرەكانی وەكو ماسولكەی گەورەو وورد و دەزگا هەستەوەری و دەمارییەكان .....

ئەو گۆرانكاریانەی زادەی پێگەیشتنن پشت بە پلانریژییەكی بۆماوەیی تایبەت بە تاكەكەس دەبەستن ، بەشێوەیەك و پیویستی بە ئەزموون و راهێنان نیە بۆ روودان وپێشكەوتنیان .

2- ئامادەباشی

ئامازەیە بەو حالەتەی کەتیادا تاکەکەس دەتوانی فێری ئەرکێك یان ئەزمونێك ببێ.زۆربەی جار ئامادەباشی پەیوەستە بە فاکتەری پێگەیشتنەوە ، فاکتەری پێگەیشتنی تاکەکەس ئەو توانست و لیهاتویانە بە تاك دەبەخشێ کە ئامادەباشیان دەکا بۆ فێربوونی ئەزمونێك یا بەدەسهێنانی لیهاتوویەك.

*** ئامادەباشی دوو جۆری هەیە :

ئامادەباشی گشتی : ئامادەباشی تاکەکەسە بۆئەوەی فێری توانستی ئەکادیمی وەکو خوێندن و نووسین ببێ.

ئامادەباشی تاییەت : توانستێکی دیاریکراوی تاییەت بۆ فێربوونی ئەرکێکی دیاریکراو .

3- پاڵنەر :

بارێکی ناوەکییە و رەفتارێك لای تاکەکەس دەروژێنێ و پاشان ئەو رەفتارە ئاراستە دەکا و بەردەوامیەتی دەپارێزێ .

**پالنەر لە فێربووندا رۆلی تایبەتی خۆی هەیە و لەو رووەشەوە سێ ئەرکی سەرەکی هەڵدەسەرێنێ کە بریتین لە :

1- بەرهەمهێنان و بزواندنی رەفتار .

2- ئاراستەکردنی رەفتار بەرەو ئاما نجێك .

3- پاراستنی بەردەوامیەتی و درێژەدانی رەفتار .

تیۆرەکانی فێربوون و پۆلینکردنیان

تیۆرەکانی فێربوون

بریتیە لە هەوڵ و کۆششێکی ڕێکخراو بۆ پێکهێنان و دروست بوونی زانیاری دەربارەی ڕەفتاری مرۆڤەکان و ڕێکخستنیان و کۆکردنەوەیان بەرامبەر بە ڕاستی و پرێنسیپ و یاساکان .

یان

ڕێگایەکن بۆ ڕێکخستن و توێژینەوەی هەندێك لەگۆڕاوەکانی فێربوون، کەبەهۆیەوە مامۆستایان تاقیکردنەوەو تایبەتمەندیەکانی کرداری وانەوتنەوە لەماوەی وەرزی خوێندن جێبەجێ دەکەن .

ئامانج لەم بابەتە

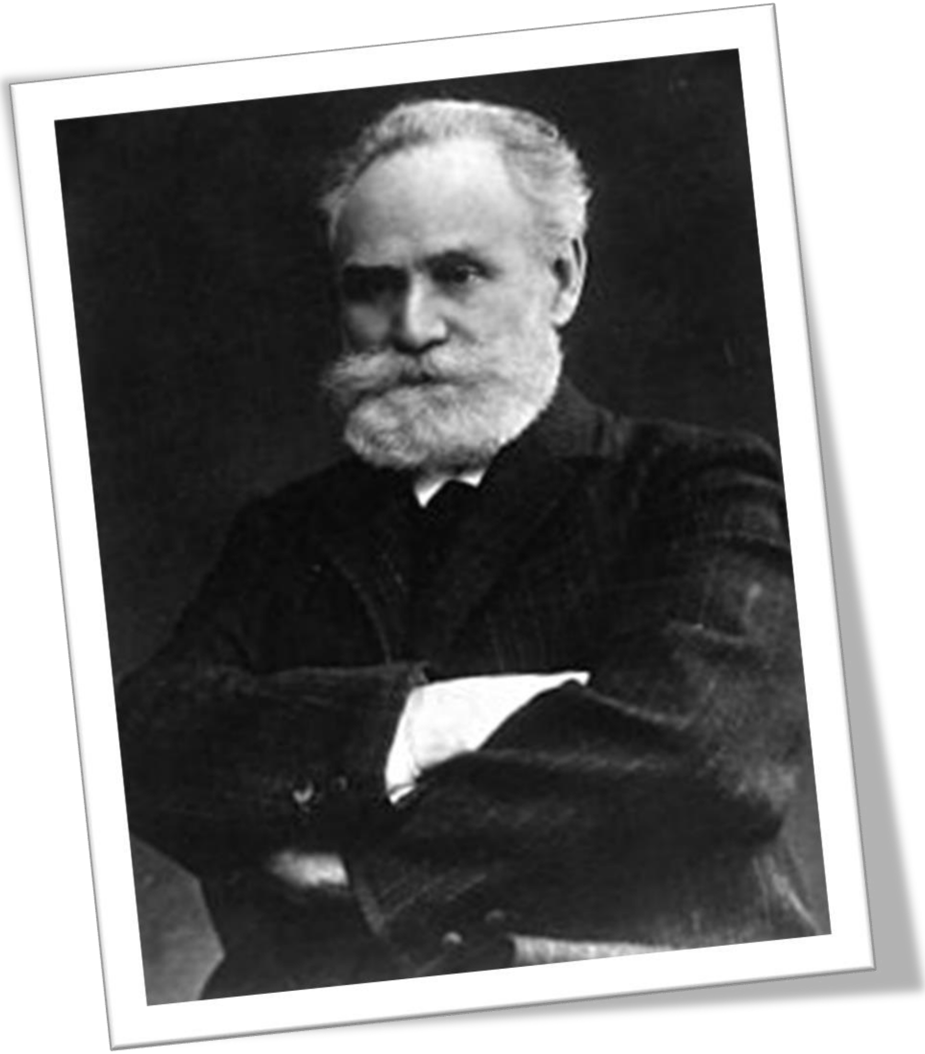

- ✓ ناساندنی ئیڤان باڤلۆڤ
- ✓ تاقیکردنەوەکەی
- ✓ چەمکە سەرەکیەکان
- ✓ یاساکان
- ✓ سوودە پەروەردەیکان

ئیڤان باڤلۆڤ

* ناوی تەواوی (ئیڤان بتروفیتس باڤلوڤ) .

- لە سالی 1849 لە روسیا لەدایك بووە ، لە 1936 کۆچی دوای کردووە .

* گرنگی بە لێکولینەوەی لەکۆ ئەندامی هەرسکردن داوە.

* دەستی بە خوێندنی پزیشکی کردوە لە زانکۆی (قەدیس بوترس)

*وەك بەرێوبەرێك لە تاقیگە یاخود کارگەی فسیولوژی کاری دەکرد لە پە یمانگای پزیشکی ئەزمونی لە زانکۆی قەدیس بوترس.

ناوەکانی ئەم تیۆرە : <u>وەلامدانەوەی مەرجدار</u> یان <u>مەرجی پاڤلوڤی</u> <u>فێربوونی کاردانەوەیی</u> یان <u>مەرجایەتی کلاسیکی</u> یان <u>پەیوەستی مەرجایەتی</u> .